

รูปแบบการส่งเสริมการปฏิรูปการศึกษาด้วยหลักพุทธธรรม

Model for Education Reform Promotion Based on Buddhadhamma

พระมหาสมโภชน์ กุสโล (แดงสวัสดิ์)

Phamaha Somphoj Kusalo (Dangsawot)

นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาที่เหมาะสมกับการปฏิรูปการศึกษาตามหลักพุทธธรรม 2) เพื่อบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการปฏิรูปการศึกษา และ 3) เพื่อเสนอรูปแบบการส่งเสริมการปฏิรูปการศึกษาด้วยหลักพุทธธรรม โดยเป็นงานวิจัยแบบผสมผสานวิธี คือ การวิจัยเชิงปริมาณ คือ ใช้แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารและครูในโรงเรียนสังกัดเทศบาล อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 108 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย และการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 27 รูป/คน และสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 7 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาที่เหมาะสมกับการปฏิรูปการศึกษาตามหลักพุทธธรรม มีระดับความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ผู้บริหารมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักในการบริหารจัดการสถานศึกษา ผู้บริหารมีความยุติธรรมในการพิจารณาและตัดสินเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในสถานศึกษา ผู้บริหารควรวางแผนงานล่วงหน้าเพื่อให้การดำเนินงานแต่ละด้านมีความคล่องตัว ผู้บริหารสามารถปรับปรุงและจัดสรรช่วงเวลาในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนได้อย่างเหมาะสม ผู้บริหารอุทิศเวลาให้กับดำเนินงานและกิจกรรมภายในสถานศึกษา ผู้บริหารคิดและวางแผนการทำงานอย่างต่อเนื่องเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารสามารถดำเนินการตามแผนงานที่ได้กำหนดไว้ได้ทันเวลาในรอบปีการศึกษา ผู้บริหารพิจารณาอย่างรอบคอบในการอนุมัติการดำเนินงานในทุกโครงการที่เกิดขึ้น

ภายในสถานศึกษา ผู้บริหารเป็นตัวอย่างที่ดีมีการทำงานอย่างซื่อสัตย์ มีคุณธรรมจริยธรรม และผู้บริหารให้ความสำคัญกับการตัดสินใจภายใต้มติของที่ประชุมที่ผ่านการเห็นชอบจากบุคลากรส่วนใหญ่

2. การบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการปฏิรูปการศึกษา เป็นการบูรณาการหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการปฏิรูปการศึกษา ประกอบด้วย 1) หลักพุทธธรรมหลัก คือ หลักทศตยปาปนิกสูตร ประกอบด้วย จักขุมา มีปัญญามองการณ์ไกล วิรุโระ จัดการธุระได้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และ นิสสยสัมปันโน พึงพาอาศัยคนอื่นได้เพราะเป็นคนมนุษยสัมพันธ์ดี 2) หลักพุทธธรรมรอง คือ ไตรสิกขา สังคหวัตถุ 4 อริยสัจ 4 พรหมวิหาร 4 อธิปไตย 4 จักร 4 กัลยาณมิตร 7 สัปปุริสธรรม 7 สำหรับการปฏิรูปการศึกษา 3 ด้าน ได้แก่ การปฏิรูปบุคลากรทางการศึกษา การปฏิรูประบบการศึกษา และการปฏิรูปบริบทแวดล้อมทางการศึกษา

3. เสนอรูปแบบการส่งเสริมการปฏิรูปการศึกษาด้วยหลักพุทธธรรม เป็นการบูรณาการภาวะผู้นำทางการศึกษากับหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการปฏิรูปการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย ภาวะผู้นำในการปฏิรูปการศึกษา ประกอบด้วยภาวะผู้นำด้านการครองตน ครองคน และครองงาน ภาวะผู้นำประกอบด้วยหลักธรรมาภิบาล ภาวะผู้นำที่มีการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมปรับปรุงแก้ไข และร่วมภาคภูมิใจ และภาวะผู้นำในการปฏิรูปการศึกษา โดยมีหลักพุทธธรรม คือ หลักทศตยปาปนิกสูตร)จักขุมา วิรุโระ นิสสยสัมปัน (ไตรสิกขา สังคหวัตถุ 4 อริยสัจ 4 พรหมวิหาร 4 อธิปไตย 4 จักร 4 กัลยาณมิตร 7 สัปปุริสธรรม 7 อันเป็นหลักพุทธธรรมที่สอดคล้องในการปฏิรูปการศึกษา 3 ด้าน ประกอบด้วยการปฏิรูปบุคลากรทางการศึกษา การปฏิรูประบบการศึกษา และการปฏิรูปบริบทแวดล้อมทางการศึกษา

ABSTRACT

The objectives of this research were; 1. To study the develop educational personnel suitable to education reform based on Buddhaddhamma, 2. To integrate Buddhaddhamma in education reform, and 3. To propose a model for education reform promotion based on Buddhaddhamma. The quantitative data were collected through questionnaires from 108 samples and analyzed by mean, percentage and standard deviation. The qualitative data were collected by in-depth interview with 27 key-informants and focus group discussion with 7 key-informants and then analyzed by content analysis.

The results of the study found that:

1. The development of educational personnel suitable to education reform based on Buddhaddhamma was at a high level. That indicated that the administrators understood educational administration principles, considered and judged matters with justice, set a plan in advance, scheduled school activities appropriately, devoted time and intention to school activities, ran the work according to the annual plan, paid attention to school projects, behaved as the sample in honesty and morality, and respected the conclusion in the meeting.

2. The main Buddhaddhamma principles for education reform in 3 aspects; personnel, system and environment, were shrewd, capable of administering business and having a good credit rating in Dutiya Papanika Sutta, and the minor Buddhaddhamma principles were Tisikkha, Sangahavatthu, Brahmaviharadhamma, Iddhipada, Cakka, Kalyanamitta and Sappurisdhamma.

3. The model for education reform promotion based on Buddhaddhamma was to integrate education leadership and Buddhaddhamma together in order to reform the education system effectively. The reform education leadership consisting of self-management, man management and work management integrated with 3 principles in Dutiya Papanika Sutta and Tisikkha, Sangahavatthu, Brahmaviharadhamma, Iddhipada, Cakka, Kalyanamitta and Sappurisdhamma could lead to the real reform in educational personnel, system and environment contexts.

1. บทนำ

สืบเนื่องจากการแข่งขันของประเทศไทยอยู่ในระดับต่ำอย่างต่อเนื่อง เมื่อเทียบกับนานาชาติ โดยเฉพาะในภูมิภาคเอเชีย คือ ในปี พ.ศ. 2548 สมรรถนะด้านการศึกษาของไทยจัดอยู่ในอันดับที่ 46 จากประเทศและเขตเศรษฐกิจที่เทียบเท่าประเทศที่เข้ารับการจัดอันดับจำนวน 60 ประเทศ / เขตเศรษฐกิจ ในปี พ.ศ. 2549 สมรรถนะด้านการศึกษาของไทยจัดอยู่ในอันดับที่ 48 จากประเทศและเขตเศรษฐกิจที่เทียบเท่าประเทศที่เข้ารับการจัดอันดับจำนวน 61 ประเทศ/เขตเศรษฐกิจ ในปี พ.ศ. 2550 สมรรถนะด้านการศึกษาของไทยจัดอยู่ในอันดับที่ 46 จากประเทศ และเขตเศรษฐกิจที่เทียบเท่าประเทศที่เข้ารับการจัดอันดับจำนวน 55 ประเทศ /เขตเศรษฐกิจ และในปี พ.ศ. 2551 สมรรถนะด้านการศึกษาของไทยจัดอยู่ในอันดับที่ 43 จากประเทศ และเขตเศรษฐกิจที่เทียบเท่าประเทศที่เข้ารับการจัดอันดับจำนวน 55 ประเทศ /เขตเศรษฐกิจ ซึ่งนับเป็นวิกฤตการณ์อย่างยิ่งของคุณภาพการศึกษาไทย ดังนั้น การปฏิรูปการศึกษา ที่เน้นพัฒนาระบบแบบองค์รวม การพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง และแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กำหนดให้จัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 มีความมุ่งหมายและหลักการให้จัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เป็นการสนับสนุนให้นำหลักธรรมของศาสนา มาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิตภาวะผู้นำโดยนำหลักพุทธธรรมเพื่อการปฏิรูปการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและเป็นกลไกสำคัญที่ก่อให้เกิดการปฏิรูปการศึกษา กระแสพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานแก่ ฯพณฯ พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีคนที่ 23 เนื่องในโอกาสเข้าเฝ้ากราบบังคมทูลได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทรับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2544 ความตอนหนึ่งว่า “การปฏิรูปการศึกษา ไม่ใช่จะลอกเลียนแบบต่างประเทศมาทั้งหมด ให้นำองค์ความรู้ทางด้านศาสนาพุทธและขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมไทยเข้ามาประสมประสานด้วย” (องค์ความรู้ทางด้านศาสนาพุทธและขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมไทย 2545 : 208- 209)

กระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกและสังคมไทยส่งผลให้เกิดการแข่งขันในทุก ๆ ด้าน ประเทศไทยจำเป็นต้องจัดการศึกษาให้ทันการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้ เพราะการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน กระทรวงศึกษาธิการ

จึงเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 การแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 โดยเฉพาะการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ.2552 - 2562) กระทรวงศึกษาธิการ ได้มุ่งเน้นการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบใน 4 ประเด็นหลัก กล่าวคือพัฒนาคนไทยยุคใหม่ ปรับกระบวนทัศน์ การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ พัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่ พัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ พัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการใหม่ ปรับระบบบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ คล่องตัว เพื่อโอกาสทางการศึกษา และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการบริหารจัดการศึกษา ให้ความสำคัญกับคนในฐานะเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาโดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นจุดเน้นของการพัฒนาประเทศที่ตราไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และกำหนดเป็นกรอบทิศทางการพัฒนาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบ พ.ศ.2550 – 2554 ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน สามารถอยู่ในประชาคมโลกท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ได้อย่างมั่นคง ด้วยการแสวงหา “ดุลยภาพเชิงพลวัตใหม่” เพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์และวิถีการพัฒนา เพื่อให้เกิดการดำเนินการไปในทางสายกลางบนพื้นฐานของความแตกต่าง เพื่อให้เกิดความสมดุลพอดีระหว่าง “ความเข้มแข็งในการพึ่งตนเองและความสมดุลในประโยชน์ของการพัฒนาแก่ทุกภาคส่วนอย่างเป็นธรรม” กับความสามารถในการแข่งขันและ “ความร่วมมือเป็นขั้วพันธมิตรการพัฒนาในยุคโลกาภิวัตน์” การปฏิรูปการศึกษาจึงเป็นไปตามทิศทางดังกล่าวในบริบทของไทยที่เน้นปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาประเทศ (พระราชดำรัสเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อบรรจุในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9, 2549) ซึ่งผู้บริหารการศึกษาจำเป็นต้องมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีประสิทธิผล ซึ่งสอดคล้องกับความคิดของออเม (Ome) ที่เน้นว่าการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังนั้นภาพของภาวะผู้นำควรจะเปลี่ยนผู้นำที่มีประสิทธิผลซึ่งสัมพันธ์โดยตรงกับผลผลิตที่สูงขึ้น

ปัจจุบันนี้กระแสพุทธธรรมกำลังได้รับความสนใจเป็นอย่างมากในโลกตะวันตกนักวิชาการมากมายหันมาสนใจศึกษาและเผยแพร่แนวคิดที่ได้รับอิทธิพลจากความคิดของพุทธองค์นับตั้งแต่ E.F. Schumacher นักเศรษฐศาสตร์ชาวตะวันตก ผู้ได้รับอิทธิพลทางความคิดจากวิถีชีวิตเรียบง่ายของชาวพุทธในประเทศพม่าแล้วเกิดแรงบันดาลใจเขียนหนังสือชื่อ Small is beautiful ซึ่งเปลี่ยนวิถีชีวิตคนตะวันตกมากมาย แต่เนื่องจากหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่มีความสอดคล้องกับหลักการบริหารนั้นมีอยู่หลากหลายและมีความเหมาะสมกับงานบริหารในบริบทที่แตกต่างกันไป สำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสนใจหลักพุทธธรรมที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้

กับการบริหารสถานศึกษา จึงได้เลือกศึกษาเฉพาะหมวดธรรมที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงและสามารถนำไปใช้ได้กับการบริหารสถานศึกษาประกอบด้วย หลักสัปปุริสธรรม 7 เพื่อการครองตน หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อการครองคน และหลักอิทธิบาท 4 เพื่อการครองงาน และสนใจศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาในการนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการบริหารสถานศึกษา รวมทั้งการศึกษาทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษาในการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในสถานศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้ได้แนวทางการบริหารสถานศึกษาโดยมีหลักพุทธธรรมเป็นพื้นฐานอันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษาในการนำไปประยุกต์ใช้เป็นลำดับต่อไป

จากแนวคิดและสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องรูปแบบภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมเพื่อการปฏิรูปการศึกษา อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษา การบริหารการศึกษา และเพื่อเป็นการพัฒนาสังคมไทยสืบต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อการพัฒนาศักยภาพทางการศึกษาที่เหมาะสมกับการปฏิรูปการศึกษาตามหลักพุทธธรรม
- 2.2 เพื่อบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการปฏิรูปการศึกษา
- 2.3 เพื่อเสนอรูปแบบการส่งเสริมการปฏิรูปการศึกษาด้วยหลักพุทธธรรม

3. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม(Mixed Method) คือ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีระเบียบวิธีวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ข้อ ได้แก่

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาที่เหมาะสมกับการปฏิรูปการศึกษาตามหลักพุทธธรรม ด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ คือ การใช้แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารและครูในโรงเรียนสังกัดเทศบาล อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 108 คน ใช้เครื่องมือการวิจัยคือแบบสอบถาม ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการปฏิรูปการศึกษาเพื่อบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการปฏิรูปการศึกษา ด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ การสัมภาษณ์ผู้ให้

ข้อมูลสำคัญ จำนวน 27 รูป/คน ด้วยการเลือกเจาะจง ใช้เครื่องมือการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อเสนอรูปแบบการส่งเสริมการปฏิรูปการศึกษาด้วยหลักพุทธธรรม ด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ การสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 7 รูป/คน ด้วยการเลือกเจาะจง ใช้เครื่องมือการวิจัยคือแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม ทำการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและสรุปผลการสนทนากลุ่ม

4. สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 3 ประการ ดังนี้

4.1 เพื่อศึกษาการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาที่เหมาะสมกับการปฏิรูปการศึกษาตามหลักพุทธธรรม

ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาที่เหมาะสมกับการปฏิรูปการศึกษาตามหลักพุทธธรรม มีระดับความเหมาะสมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยจำแนกระดับความเหมาะสมจากมากที่สุด คือ

ผู้บริหารมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักในการบริหารจัดการสถานศึกษา

ผู้บริหารมีความยุติธรรมในการพิจารณาและตัดสินเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในสถานศึกษา

ผู้บริหารควรวางแผนงานล่วงหน้าเพื่อให้การดำเนินงานแต่ละด้านมีความคล่องตัว

ผู้บริหารสามารถปรับปรุงและจัดสรรช่วงเวลาในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนได้อย่างเหมาะสม

ผู้บริหารอุทิศเวลาให้กับดำเนินงานและกิจกรรมภายในสถานศึกษา

ผู้บริหารคิดและวางแผนการทำงานอย่างต่อเนื่องเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ผู้บริหารสามารถดำเนินการตามแผนงานที่ได้กำหนดไว้ได้ทันเวลาในรอบปีการศึกษา

ผู้บริหารพิจารณาอย่างรอบคอบในการอนุมัติการดำเนินงานในทุกโครงการที่เกิดขึ้นภายในสถานศึกษา

ผู้บริหารเป็นตัวอย่างที่ดีมีการทำงานอย่างซื่อสัตย์ มีคุณธรรมจริยธรรม

ผู้บริหารให้ความสำคัญกับการตัดสินใจภายใต้มติของที่ประชุมที่ผ่านการเห็นชอบจากบุคลากรส่วนใหญ่

4.2 เพื่อบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการปฏิรูปการศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการปฏิรูปการศึกษา ประกอบด้วย

1. ภาวะผู้นำ 3 ด้าน ได้แก่ ครองตน ครองคน และครองงาน

2. หลักพุทธธรรม 3 ประการ ได้แก่ 1) จักขุมา มีปัญญามองการณ์ไกล 2) วิสุโร จัดการธุระได้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และ 3) นิสสยสัมปันโน พึ่งพาอาศัยคนอื่นได้เพราะเป็นคนมนุษยสัมพันธ์ดี

3. การปฏิรูปการศึกษา ประกอบด้วย

3.1 การปฏิรูปคนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ได้แก่ ประเภทที่ 1 คนที่เกี่ยวข้องโดยตรงเกี่ยวกับการศึกษา เช่น ครู อาจารย์ ผู้บริหาร ผู้เรียน พ่อ แม่ ผู้ปกครอง และประเภทที่ 2 คนที่เกี่ยวข้องทางอ้อมกับการศึกษา เช่น สื่อมวลชน นักการเมือง ผู้นำองค์กร ผู้นำชุมชน นักเขียน นักร้อง ผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจ

3.2 การปฏิรูประบบการศึกษา ประกอบด้วย 1) ปลุกฝังปรัชญา แนวคิด และค่านิยม ที่ถูกต้อง 2) ปฏิรูประบบการสอนให้คนคิด วิเคราะห์ และประยุกต์ใช้เป็น 3) ปฏิรูปการสอน โดยเป็นต้นแบบ หรือแบบอย่างให้นักศึกษากระทำตาม 4) ปฏิรูปหลักสูตรการศึกษาที่มีความสมดุลระหว่างความเป็นท้องถิ่นพร้อม ๆ กับความเป็นสากล 5) ปฏิรูประบบการศึกษาที่มีความสมดุลระหว่างการศึกษาระดับสูงกับความต้องการในชีวิตจริง 6) การปฏิรูประบบการกระจายโอกาสให้ครอบคลุม 7) ระบบการเรียนการสอนที่เน้นสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของประเทศไทย 8) เปิดเสรีให้เอกชนเข้ามามีบทบาทจัดการด้านการศึกษา 9) มีลักษณะเป็นพลวัต สามารถเปลี่ยนแปลงและปรับตัวได้รวดเร็ว 10) การวางแผนจัดการศึกษาให้มีส่วนสนับสนุนการพัฒนาในด้านต่าง ๆ 11) รูปแบบการจัดการศึกษา จัดหลักสูตร การเรียนการสอนให้เหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะความสามารถ 12) ปฏิรูปครบ 3 ด้าน คือ ความรู้ คุณลักษณะ ชีวิต และทักษะ

3.3 การปฏิรูปบริบทสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษา การปฏิรูปสภาพแวดล้อมที่สามารถส่งผลกระทบเกี่ยวกับการศึกษา ทั้งในแง่ของการส่งเสริมสนับสนุน หรือเป็นอุปสรรคสภาพแวดล้อมเหล่านั้น ได้แก่ บริบทครอบครัว การเมือง ภาคราชการ ภาคเอกชน สื่อต่าง ๆ ในสังคม สังคมแห่งการเรียนรู้ เป็นต้น

4.3 เพื่อเสนอรูปแบบการส่งเสริมการปฏิรูปการศึกษาด้วยหลักพุทธธรรม

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการส่งเสริมการปฏิรูปการศึกษาด้วยหลักพุทธธรรม ประกอบด้วย

1. ภาวะผู้นำในการปฏิรูปการศึกษา ได้แก่

1) ภาวะผู้นำด้านการครองตน ครองคน และครองงาน

2) ภาวะผู้นำประกอบด้วยหลักธรรมาภิบาล 6 (นิติธรรม คุณธรรม ความโปร่งใส
ความมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ และความคุ้มค่า)

3) ภาวะผู้นำที่มีการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมปรับปรุงแก้ไข และร่วมภาคภูมิใจ

4) ภาวะผู้นำในการปฏิรูปการศึกษา ประกอบด้วย

(1) ผู้บริหารมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักในการบริหารจัดการสถานศึกษา

(2) ผู้บริหารมีความยุติธรรมในการพิจารณาและตัดสินเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายใน
สถานศึกษา

(3) ผู้บริหารควรวางแผนงานล่วงหน้าเพื่อให้การดำเนินงานแต่ละด้านมีความคล่องตัว

(4) ผู้บริหารสามารถปรับปรุงและจัดสรรช่วงเวลาในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน
ได้อย่างเหมาะสม

(5) ผู้บริหารอุทิศเวลาให้กับดำเนินงานและกิจกรรมภายในสถานศึกษา

(6) ผู้บริหารคิดและวางแผนการทำงานอย่างต่อเนื่องเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไป
อย่างมีประสิทธิภาพ

(7) ผู้บริหารสามารถดำเนินการตามแผนงานที่ได้กำหนดไว้ได้ทันเวลาในรอบปีการศึกษา

(8) ผู้บริหารพิจารณาอย่างรอบคอบในการอนุมัติการดำเนินงานในทุกโครงการที่เกิดขึ้น
ภายในสถานศึกษา

(9) ผู้บริหารเป็นตัวอย่างที่ดีมีการทำงานอย่างซื่อสัตย์ มีคุณธรรมจริยธรรม

(10) ผู้บริหารให้ความสำคัญกับการตัดสินใจภายใต้มติของที่ประชุมที่ผ่านการเห็นชอบ
จากบุคลากรส่วนใหญ่

2. หลักพุทธธรรมสอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษา 9 หลักพุทธธรรม ได้แก่

1) หลักพุทธธรรมหลัก คือ หลักพุทฺธิยาปณฺณิสฺสฺตร ประกอบด้วย (1) จักขุมหา มีปัญญามองการณ์ไกล (2) วิรุโธ จัฏฐการุโธได้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และ (3) นิสสยสัมปันโน พึงพาอาศัยคนอื่นได้เพราะเป็นคนมนุษย์สัมพันธ์ดี

2) หลักพุทธธรรมรอง คือ ไตรสิกขา, สังคหวัตถุ 4, อริยสัจ 4, พรหมวิหาร 4, อิทธิบาท 4, จักร 4, กัลยาณมิตร 7, สัมปรีชธรรม 7

3. การปฏิรูปการศึกษา 3 ด้าน

1) การปฏิรูปบุคลากรทางการศึกษา ได้แก่ ประเภทที่ 1 คนที่เกี่ยวข้องโดยตรงเกี่ยวกับการศึกษา เช่น ครู อาจารย์ ผู้บริหาร ผู้เรียน พ่อ แม่ ผู้ปกครอง และประเภทที่ 2 คนที่เกี่ยวข้องทางอ้อมกับการศึกษา เช่น สื่อมวลชน นักการเมือง ผู้นำองค์กร ผู้นำชุมชน นักเขียน นักร้อง ผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจ

2) การปฏิรูประบบการศึกษา ได้แก่

- (1) ปลุกฝังปรัชญา แนวคิด และค่านิยมที่ถูกต้อง
- (2) ปฏิรูประบบการสอนให้คนคิด วิเคราะห์ และประยุกต์ใช้เป็น
- (3) ปฏิรูปการสอนโดยเป็นต้นแบบ หรือแบบอย่างให้นักศึกษากระทำตาม
- 4) ปฏิรูปหลักสูตรการศึกษาที่มีความสมดุลระหว่างความเป็นท้องถิ่นพร้อม ๆ กับความ เป็นสากล

5) ปฏิรูประบบการศึกษาที่มีความสมดุลระหว่างการศึกษาเชิงทฤษฎีกับความสอดคล้อง ในชีวิตจริง

- 6) การปฏิรูประบบการกระจายโอกาสให้ครอบคลุม
- 7) ระบบการเรียนการสอนที่เน้นสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของประเทศไทย
- 8) เปิดเสรีให้เอกชนเข้ามามีบทบาทจัดการด้านการศึกษา
- 9) มีลักษณะเป็นพลวัต สามารถเปลี่ยนแปลงและปรับตัวได้รวดเร็ว
- 10) การวางแผนจัดการศึกษาให้มีส่วนสนับสนุนการพัฒนาในด้านต่าง ๆ
- 11) รูปแบบการจัดการศึกษา จัดหลักสูตร การเรียนการสอนให้เหมาะสมสอดคล้องกับ ลักษณะความสามารถ

12) ปฏิรูปครบ 3 ด้าน คือ ความรู้ คุณลักษณะชีวิต และทักษะ

3. การปฏิรูปบริบทแวดล้อมทางการศึกษา การปฏิรูปสภาพแวดล้อมที่สามารถส่งผลกระทบเกี่ยวกับการศึกษา ทั้งในแง่ของการส่งเสริมสนับสนุน หรือเป็นอุปสรรคสภาพแวดล้อม เหล่านั้น ได้แก่ บริบทครอบครัว การเมือง ภาคราชการ ภาคเอกชน สื่อต่าง ๆ ในสังคม สังคม แห่งการเรียนรู้ เป็นต้น

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการส่งเสริมการปฏิรูปการศึกษาด้วยหลักพุทธธรรม เป็นการบูรณา หลักพุทธธรรมเพื่อใช้ในการปฏิรูปการศึกษา คือ บุคลากรทางการศึกษา ระบบ และ สิ่งแวดล้อมทางการศึกษา ประกอบด้วยภาวะผู้นำด้านการครองตน ครองคน และครองงาน

ภาวะผู้นำประกอบด้วยหลักธรรมาภิบาล ภาวะผู้นำที่มีการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมปรับปรุงแก้ไข และร่วมภาคภูมิใจ และภาวะผู้นำในการปฏิรูปการศึกษา โดยมีหลักพุทธธรรม 9 ประการ คือ หลักพุทธิปาปณิกสูตร (จักขุมา วิจฺโร นิสสยสัมปณฺ) ไตรสิกขา สังคหวัตถุ 4 อริยสัจ 4 พรหมวิหาร 4 อิทธิบาท 4 จักร 4 กัลยาณมิตร 7 สัมปรีชธรรม 7 อันเป็นหลักพุทธธรรมที่สอดคล้องในการปฏิรูปการศึกษา 3 ด้าน ประกอบด้วยการปฏิรูปบุคลากรทางการศึกษา การปฏิรูประบบการศึกษา และการปฏิรูปบริบทแวดล้อมทางการศึกษา ผู้วิจัยพบประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผล ดังนี้

รูปแบบการส่งเสริมการปฏิรูปการศึกษาด้วยหลักพุทธธรรม ด้านภาวะผู้นำในการปฏิรูปการศึกษา ประกอบด้วยภาวะผู้นำด้านการครองตน ครองคน และครองงาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ**วรภาส ประสมสุข** ที่พบว่า หลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับหลักการบริหารการศึกษา ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ การครองตน การครองคน และการครองงาน 1) การครองตน สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม คือ พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 กัลยาณมิตรธรรม 7 สัมปรีชธรรม 7 2) การครองคน สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม คือ พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 กัลยาณมิตรธรรม 7 สัมปรีชธรรม 7 3) การครองงาน สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม คือ อิทธิบาท 4 สังคหวัตถุ 4 และสัมปรีชธรรม 7 (วรภาส ประสมสุข, 2549) สอดคล้องกับงานวิจัยของ**พระครูโอภาสธนทกิตติ์ (ศักดิ์ดา โอภาโส)** ที่พบว่า รูปแบบทักษะภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนวิสุทธิพุทธสามารถบูรณาการเพื่อนำไปสู่การบริหารโรงเรียนวิสุทธิพุทธของผู้บริหารโรงเรียนใน 3 ด้าน คือ ทักษะภาวะผู้นำด้านการครองตน สอดคล้องกับไตรสิกขา 3 ขรรวาสธรรม 4 และสัมปรีชธรรม 7 ทักษะภาวะผู้นำด้านการครองคน สอดคล้องกับพรหมวิหาร 4 ศีล 5 และหลักกัลยาณมิตร 7 และทักษะภาวะผู้นำด้านการครองงาน สอดคล้องกับอิทธิบาท 4 หลักสังคหวัตถุ 4 และอปปริหานิยธรรม 7 (พระครูโอภาสธนทกิตติ์ (ศักดิ์ดา โอภาโส), 2557) ภาวะผู้นำประกอบด้วยหลักธรรมาภิบาล 6 ได้แก่ นิติธรรม คุณธรรม ความโปร่งใส ความมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ และความคุ้มค่า ภาวะผู้นำที่มีการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมปรับปรุงแก้ไข และร่วมภาคภูมิใจ และภาวะผู้นำในการปฏิรูปการศึกษาที่สำคัญ คือ ผู้บริหารมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักในการบริหารจัดการสถานศึกษา ผู้บริหารมีความยุติธรรมในการพิจารณาและตัดสินเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในสถานศึกษา ผู้บริหารควรวางแผนงานล่วงหน้าเพื่อให้การดำเนินงานแต่ละด้านมีความคล่องตัว ผู้บริหารสามารถปรับปรุงและจัดสรรช่วงเวลาในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนได้อย่างเหมาะสม ผู้บริหารอุทิศเวลาให้กับดำเนินงานและกิจกรรมภายในสถานศึกษา ผู้บริหารคิดและวางแผนการทำงานอย่างต่อเนื่องเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารสามารถดำเนินการตามแผนงานที่ได้กำหนด

ไว้ได้ทันเวลาในรอบปีการศึกษา ผู้บริหารพิจารณาอย่างรอบคอบในการอนุมัติการดำเนินงานในทุกโครงการที่เกิดขึ้นภายในสถานศึกษา ผู้บริหารเป็นตัวอย่างที่ดีมีการทำงานอย่างซื่อสัตย์ มีคุณธรรมจริยธรรม และผู้บริหารให้ความสำคัญกับการตัดสินใจภายใต้มิติของที่ประชุม ที่ผ่านการเห็นชอบจากบุคลากรส่วนใหญ่

หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมในการปฏิรูปการศึกษา คือ หลักพุทธธรรม จำนวน 9 ประการ ประกอบด้วย หลักทุติยาปาณิกสูตร ได้แก่ ด้านจักขุมา การมีวิสัยทัศน์ที่ดี มองการณ์กว้างไกล ประกอบด้วย การสร้างวิสัยทัศน์ การเผยแพร่วิสัยทัศน์ และการปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ วิสัยทัศน์ที่ดีสามารถช่วยกำหนดทิศทางขององค์กร เปลี่ยนแปลงการทำงาน เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ สามารถพัฒนางานให้ทันสมัย และเข้าใจผู้ใต้บังคับบัญชา ด้านวิรุโรร มีการจัดการที่ดี มีความรู้ ความชำนาญในงาน ด้านนิสสัยสัมปันโน การมีมนุษยสัมพันธ์ โดยหลักปาณิกธรรม 3 มีความสำคัญต่อภาวะผู้นำมากโดยเฉพาะจักขุมา การมีวิสัยทัศน์ นับถือว่าเป็นหลักการของภาวะผู้นำที่ทันสมัย เพราะการมองการณ์ไกลนั้น เป็นลักษณะที่ผู้นำได้นำปัญญา วิเคราะห์อนาคต ทำให้ตนเองประสบผลสำเร็จในงานสามารถทันคู่แข่งได้ ขณะที่วิรุโรร การชำนาญเฉพาะด้านในงานที่รับมอบหมายนั้น เป็นความสามารถเสริมในศักยภาพตัวตนของผู้นำ ด้านความชำนาญในงาน ความเป็นมืออาชีพ ผู้นำที่มีประสิทธิภาพต้องสามารถนำกลุ่มคนที่มีความแตกต่าง หลากหลาย สิ่งจำเป็นอย่างยิ่งความรู้ความชำนาญในงาน พร้อมกับความระมัดระวัง มีการวางแผนที่รอบคอบ รอบรู้ทั้งในงานและสิ่งแวดล้อมรอบตัว เป็นต้น ส่วนนิสสัยสัมปันโน หมายถึง การมีทักษะมนุษยสัมพันธ์ความเข้าอกเข้าใจผู้ใต้บังคับบัญชา สอดคล้องกับผู้นำ ต้องมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น การมีมนุษยสัมพันธ์ดีเป็นความสามารถด้านมนุษยสัมพันธ์ ที่จะสร้างความเข้าใจที่ตรงระหว่างสมาชิกในองค์กรซึ่งจะส่งผลต่อปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพโน ผู้นำที่มีประสบผลสำเร็จและเป็นที่ยอมรับกันนั้น มักจะทำงานได้สำเร็จโดยอาศัยการพึ่งพาบุคคลอื่น อันได้แก่ ผู้ตามหรือเพื่อนร่วมงาน ดังนั้น ผู้นำต้องสร้างความสัมพันธ์ ความเข้าใจอันดี ตลอดจนการสร้างสรรคทางสังคม ผู้บริหารจึงต้องเรียนรู้และพัฒนาทักษะด้านนี้ให้สูงขึ้น อยู่ตลอดเวลา โดยหลัก 3 ข้อมีอยู่ภายในของคุณลักษณะผู้บริหาร และหากหลอมรวมกันก็จะเป็นภูมิคุ้มกันที่มีประสิทธิภาพในการปฏิรูปการศึกษาได้เป็นอย่างดี โดยมีพุทธธรรมอีก 8 ประการที่สอดคล้องในการปฏิรูปการศึกษา คือ ไตรสิกขา สังคหวัตถุ 4 อริยสัจ 4 พรหมวิหาร 4 อิทธิบาท 4 จักร 4 กัลยาณมิตร 7 และสัปปุริสธรรม 7 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาญาณวฑฺฒน์ **ฐิตวฑฺฒโน (บุตดาวงษ์)** ที่พบว่า แนวคิดทฤษฎีทางการศึกษาของไทย เป็นแนวคิดการศึกษาที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยซึ่งมีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญของการศึกษาที่เรียกว่า

“การศึกษาวิถีพุทธ” ที่เน้นพัฒนาตนเองให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งด้านความรู้ (วิชา) และความประพฤติ (จรณะ) หรือความรู้คู่คุณธรรม จึงจะทำให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งปัญญาได้โดยแท้จริง (พระมหาญาณวฑฺฒน์ วุฑฺฒโน (บุตตาวงษ์), 2557) เหตุนี้ การปฏิรูปการศึกษาตามหลักพุทธธรรมจึงเหมาะสมสำหรับสังคมไทย สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาญาณวฑฺฒน์ วุฑฺฒโน (บุตตาวงษ์) ที่พบว่า นโยบายการปฏิรูปการศึกษา ด้านแนวการจัดการศึกษา คือ ใช้หลักสยามสามไตร สร้างบัณฑิตและวิถีแห่งบัณฑิต เรียนรู้ทฤษฎีและฝึกปฏิบัติ ฝึกคิดแบบโยนิโสมนสิการ และบูรณาการพระพุทธศาสนาในกิจกรรม การเรียนการสอน และวิถีชีวิต ด้านการบริหาร และการจัดการศึกษา คือ ใช้หลักกัลยาณมิตร เชื่อมโยงสังคมทุกส่วน โดยเฉพาะสื่อมวลชน ให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ครอบคลุม วัด และโรงเรียน เป็นองค์กรหลักสำคัญของชุมชน ในการร่วมกันจัดการศึกษาทุกชั้นตอน และบูรณาการหลักพุทธธรรมให้ได้ใช้ได้ง่ายในชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาคุณภาพของพุทธศาสนิกชนทั่วประเทศ และด้านครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา คือ การผลิตและพัฒนา ระยะสั้น ใช้หลักบุญนิมิตแห่งมรรค 7 และระยะยาว ใช้หลักกัลยาณมิตร 7 การผลิตและพัฒนาครูจริยธรรม ระยะสั้น ผลิตครูจริยธรรม และระยะยาว พัฒนาครูทุกคนให้เป็นครูจริยธรรม (พระมหาญาณวฑฺฒน์ วุฑฺฒโน (บุตตาวงษ์), 2557 : 352-353)

รูปแบบการส่งเสริมการปฏิรูปการศึกษาด้วยหลักพุทธธรรม 3 ด้าน คือ การปฏิรูปบุคลากรทางการศึกษา การปฏิรูประบบการศึกษา และการปฏิรูปบริบทแวดล้อมทางการศึกษา สอดคล้องกับแนวคิดของ **ประเทศ วะลี** ที่กล่าวถึงแนวคิดการปฏิรูปการศึกษาว่า ยุทธศาสตร์ทางปัญญา และการปฏิรูปการศึกษาควรมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อให้คนไทยเกิดสำนึกในศักดิ์ศรีและคุณค่าของการเป็นคนไทย สร้างความเข้มแข็งทางปัญญาของคนทั้งชาติทุกด้านโดยรวดเร็ว ปฏิรูปการศึกษาให้เชื่อมโยงกับการแก้ปัญหาความยากจนและปัญหาอื่น ๆ โดยตรง ปฏิรูปการศึกษาให้สร้างมโนธรรมสำนึกและจิตสำนึกทางวัฒนธรรม ส่งเสริมศักยภาพของเด็กที่มีความสามารถพิเศษเพื่อเพิ่มพลังทางปัญญาของประเทศ สร้างความเข้มแข็งทางการวิจัยและเชื่อมการวิจัยกับการศึกษาเข้าด้วยกัน เพื่อให้การศึกษาสามารถสร้างความเข้มแข็งทางปัญญา เชื่อมการศึกษาและการวิจัยเข้ากับยุทธศาสตร์พลังสังคมหรือยุทธศาสตร์พลังแผ่นดิน โดยมีหลักของการปฏิรูปการศึกษา คือ เป็นการศึกษาสำหรับคนทั้งมวล (Education For All) คนทั้งมวลเพื่อการศึกษา (All For Education) และปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ และต้องมียุทธศาสตร์ปฏิรูปการศึกษา คือ ยุทธศาสตร์ปฏิรูปการศึกษาโดยเอาพื้นที่เป็นตัวตั้งทุกจังหวัดทั่วประเทศ ยุทธศาสตร์พัฒนาคนในทุกองค์กร ยุทธศาสตร์สื่อสารเพื่อการศึกษา ยุทธศาสตร์การวิจัย ยุทธศาสตร์การพระศาสนา ยุทธศาสตร์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ยุทธศาสตร์ปฏิรูปการอุดมศึกษา

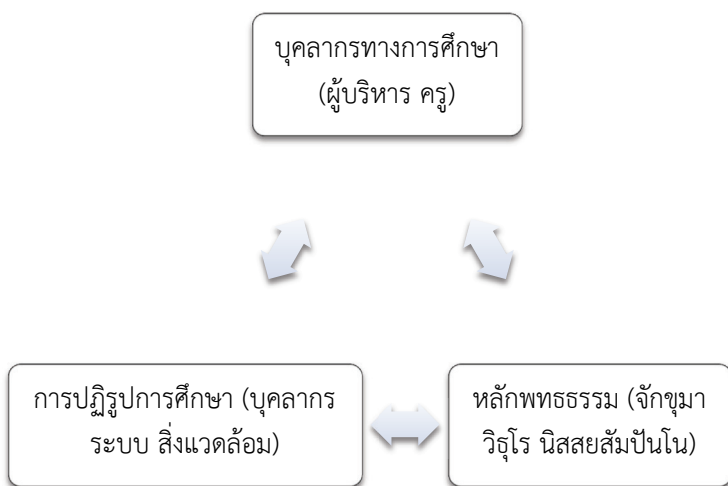
ยุทธศาสตร์ปฏิรูปการผลิตและพัฒนาครู ยุทธศาสตร์ปฏิรูปการจัดองค์กร และยุทธศาสตร์การจัดการ (ประเวศ วะสี 2544: 4-6) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสมุน อมรวิวัฒน์ ที่กล่าวถึงแนวคิดการปฏิรูปการศึกษาว่า การปฏิรูปการศึกษาที่แท้จริงจึงมิใช่การสั่งการจากเบื้องบนสู่การปฏิบัติในพื้นที่ แต่เป็นการสร้างศรัทธาและฉันทะขึ้นในชุมชน จุดประกายความคิดปฏิรูปขึ้นในทุกหย่อมบ้าน ประสานกันเข้าเป็นแรงผลักดันให้รัฐกำหนดนโยบายและแผนการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกลมกลืนกับปัญหาและความต้องการของประชาชน โดยการรวมกระบวนการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้เข้ากับกระบวนการพัฒนาครู ศึกษานิเทศก์และบุคลากรทางการศึกษา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2548 : 45)

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้จากการวิจัยที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของส่วนที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมเพื่อปฏิรูปการศึกษา ดังนี้

ภาวะผู้นำเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นและสำคัญยิ่งสำหรับผู้บังคับบัญชา และเป็นกลไกในการบริหารงานบรรลุตามวัตถุประสงค์ หลักพุทธธรรมที่จะเป็นสอดคล้องในการปฏิรูปการศึกษา คือ หลักปาปนิกรธรรม 3 ที่ปรากฏอยู่ในหุติยปาปนิกรสูตร เป็นพระสูตรที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ทางศาสนากล่าวถึงคุณลักษณะของผู้นำที่ดีไว้ว่า อันประกอบด้วยด้านจักขุมา การมีวิสัยทัศน์ที่ดี มองการณ์กว้างไกล ประกอบด้วย การสร้างวิสัยทัศน์ การเผยแพร่วิสัยทัศน์ และการปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ วิสัยทัศน์ที่ดีสามารถช่วยกำหนดทิศทางขององค์กร เปลี่ยนแปลงการทำงาน เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ สามารถพัฒนางานให้ทันสมัย และเข้าใจผู้ใต้บังคับบัญชา ด้านวิรุโ มีการจัดการที่ดี มีความรู้ความชำนาญในงาน ด้านนิสสัยสัมปันโน การมีมนุษยสัมพันธ์ โดยหลักปาปนิกรธรรม 3 มีความสำคัญต่อผู้บริหารมากโดยเฉพาะจักขุมา การมีวิสัยทัศน์ นับถือว่าเป็นหลักการของนักบริหารที่ทันสมัยที่สุด เพราะการมองการณ์ไกลนั้น เป็นลักษณะที่ผู้บริหารนำปัญญา วิเคราะห์อนาคตทำให้ตนเองประสบผลสำเร็จในงานสามารถทันคู่แข่งได้ ขณะที่วิรุโ การชำนาญเฉพาะด้านในงานที่รับมอบหมายนั้น เป็นความสามารถเสริมในศักยภาพตัวตนของผู้นำ ด้านความชำนาญในงาน ความเป็นมืออาชีพ ผู้นำที่มีประสิทธิภาพต้องสามารถนำกลุ่มคนที่มีความแตกต่างหลากหลาย สิ่งจำเป็นอย่างยิ่งความรู้ความชำนาญในงาน พร้อมกับความรู้รอบรู้ มีการวางแผนที่รอบคอบ รอบรู้ทั้งในงานและสิ่งแวดล้อมรอบตัว เป็นต้น ส่วนนิสสัยสัมปันโน หมายถึง การมีทักษะมนุษยสัมพันธ์ความเข้าใจผู้ใต้บังคับบัญชา สอดคล้องกับผู้นำต้องมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น การมีมนุษยสัมพันธ์ดีเป็นความสามารถด้านมนุษยสัมพันธ์ที่จะสร้างความเข้าใจที่ระหว่งสมาชิกในองค์กรซึ่งจะส่งผลต่อรูปงาน

ที่มีประสิทธิภาพโน ผู้นำที่มีประสพผลสำเร็จและเป็นที่ยอมรับกันนั้น มักจะทำงานได้สำเร็จ โดยอาศัยการพึ่งพาบุคคลอื่นอันได้แก่ ผู้ตามหรือเพื่อนร่วมงาน ดังนั้น ผู้นำต้องเรียนรู้ และพัฒนาทักษะด้านทั้ง 3 ประการนี้ให้สูงขึ้นอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ให้อยู่ภายในของภาวะผู้นำ หรือคุณลักษณะผู้บริหาร และสามารถบูรณาการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิรูปการศึกษา ได้เป็นอย่างดี ดังแสดงในภาพ

ภาพที่ 4.3 องค์ความรู้จากการวิจัย

7. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการศึกษาและปรับปรุงพัฒนาการจัดการศึกษา และการปฏิรูปการศึกษาให้มีความทันสมัย อัตลักษณ์ควบคู่กับพระพุทธศาสนา เพื่อความดำรงอยู่ของศาสนาพุทธสืบต่อไป
2. ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรส่งเสริมและสนับสนุนปลูกฝังผู้ที่จะเป็นผู้บริหาร โรงเรียนให้ได้รับการศึกษาต่อที่สูงขึ้น เฉพาะทางอันประโยชน์ต่อการบริหารจัดการโรงเรียน
3. ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรให้ผู้บริหารเข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรการเป็น ผู้บริหารมืออาชีพ ให้มีความรู้ความสามารถด้านการบริหารจัดการศึกษาและการบริหาร การศึกษาให้เป็นที่ยอมรับและเป็นแบบอย่างที่ดีในโรงเรียนและในชุมชน

4. ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีนโยบายในการส่งเสริมการสร้างขวัญกำลังใจ แก่บุคลากรทางการศึกษา ในเรื่องสวัสดิการที่ควรจะได้รับ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนด้านงบประมาณ ให้ผู้บริหารโรงเรียนมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการโรงเรียน โดยผ่านการศึกษา ดูงานโรงเรียนต้นแบบผู้นำที่บริหารประสบผลสำเร็จ

2. ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรสร้างหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียนโดยพัฒนา ให้เป็นอัตลักษณ์เฉพาะทางแก่สังคม ให้เกิดการยอมรับ ศรัทธาจากนักเรียนและผู้ปกครอง ในการส่งนักเรียนเข้ามาศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม

3. ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการกำหนดวิสัยทัศน์ เพื่อให้บุคลากรในโรงเรียนและชุมชนได้มีส่วนร่วมในการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการศึกษา ในโรงเรียนตามวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรนำหลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ คือ หลักพุทฺธยปาปณิกสูตร ไตรสิกขา สังคหวัตถุ 4 อริยสัจ 4 พรหมวิหาร 4 อิทธิบาท 4 จักร 4 กัลยาณมิตร 7 และสัปปุริสธรรม 7 เฉพาะหลักพุทธธรรมเพียงข้อเดียว

2. ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษาทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ การปฏิรูปบุคลากร ทางการศึกษา การปฏิรูประบบการศึกษา และการปฏิรูปบริบทแวดล้อมทางการศึกษา

บรรณานุกรม

- ประเวศ วะสี, (2544). **ยุทธศาสตร์ทางปัญญาและการปฏิรูปการศึกษาที่พาประเทศพ้นวิกฤติ**, กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค,
- พระครูโสภาสนนทกิตติ์ (ศักดิ์ อาภาโส), (2557) . “การวิเคราะห์ทักษะภาวะผู้นำของผู้บริหารตามหลักพุทธธรรมโรงเรียนวิถิพุทธ ระดับประถมศึกษา จังหวัดนนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พุทธบริหารการศึกษา)**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตพัฒโน (บุตดาวงษ์), (2557) “การวิเคราะห์แนวคิดทางการศึกษาของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต)”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต . (พุทธบริหารการศึกษา)**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชดำรัสเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อบรรจุในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549)
- วรภาส ประสมสุข, (2549) “หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธธรรม”, **วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, (2548). **รายงานการสัมมนาเรื่อง “6 ปี กับการปฏิรูปการศึกษา”**, กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค, องค์ความรู้ทางด้านศาสนาพุทธและขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมไทย สำนักโฆษก, 2545.)